

DE EERSTE WERELDOORLOG

HET COMPLETE NASLAGWERK IN FOTO'S

J.H.J. ANDRIESSEN

INHOUD

VOORWOORD	8
AAN DE VOORAVOND VAN HET CONFLICT	10
De Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871	10
Het imperialisme van de grote mogendheden	11
Frankrijk	11
Het congres van Berlijn, de landkaart opnieuw ingevuld	12
De Fransen in Afrika, de koloniale macht	14
Fashoda, een gevaarlijke ontwikkeling	14
De verdere Franse kolonisatie, de ondergang van de minister van Buitenlandse Zaken	17
De Agadir conferentie, het Duitse rijk geblameerd	19
De tweede Marokko crisis, Duitsland zendt oorlogsschip Panther	20
De Duitse koloniale expansie, economische en politieke concurrentie	23
Het Britse koloniale rijk, Groot-Brittannië als supermacht	25
Het systeem van de allianties	26
Duitsland en haar bondgenoten	26
De geheime Frans-Russische militaire conventie van 1894, aanloop naar de Eerste Wereldoorlog	30
Groot-Brittannië, het einde van het Victoriaanse tijdperk	33
De Brits-Duitse marinewapenwedloop.	
De bouw van de Dreadnought en het Duitse vlootbouwprogramma.	37
Servië als spanningsbron, de moord op Alexander Obrenovic	41
DE CRISIS VAN 1914	48
De posities van Oostenrijk-Hongarije en Rusland	48
De moord te Serajevo. Dramatische gevolgen voor de wereldvrede	53
De reacties van de grote mogendheden, uitstel van de Oostenrijk-Hongaarse mobilisatie	57
De 'blanco cheque' van Duitsland	59
Het Weense ultimatum	60
De mobilisatie van de grote mogendheden	63
Duitsland mobiliseert	63
De Russische mobilisatie	65
Groot-Brittannië, één miljoen vrijwilligers	67
Frankrijk mobiliseert	70
De houding van Turkije en Italië	72
Italië	72
Turkije	74
DE OORLOG BREEKT UIT	76
De militaire plannen	76
De motieven	78
Het Von Schlieffenplan	79
Het Franse plan nr. 17	81
Het Britse aanvalsplan	83
Het Oostenrijk-Hongaarse aanvalsplan	84
De Russische oorlogsplannen	84

DE BEWEGINGSOORLOG	86
De Duitse inval in België en Luxemburg	86
Het begin van de strijd	91
De gevechten om de stad Luik	93
De strijd bij Namen	97
De gevechten om Antwerpen	102
Duitse gruweldaden in België, de dood van captain Fryatt en miss Cavel	107
De slag aan de Marne	110
Het keerpunt	110
De race naar de zee, de slag bij de IJzer en bij Ieper	115
Von Moltke ontslagen, Falkenhayn treedt aan	115
De slag aan de IJzer, heroïsche strijd van het Belgische leger	120
De veldslagen bij Ieper	139
De tweede slag, gasaanval	157
De derde slag	167
De vierde en laatste slag bij Ieper	169
Zware en bloedige verliezen	169
De strijd in het oosten, de Russen vallen aan	170
De slag bij Tannenberg, een heldenrol voor Hindenburg en Ludendorff	174
De strijd aan de Mazurische meren	179
De Duitsers vallen aan	179
De gevechten in Galicië	192
DE GROTE VELDSLAGEN VAN 1915 EN 1916	196
Gallipoli	196
De aanzet	196
Gecombineerde land- en zee-operatie, amateurisme viert hoogtij	213
De landing	231
Het einde van het avontuur, Hamilton wordt teruggeroepen	236
De veldslagen bij Verdun	240
Operatie 'Gericht', het Franse leger moet doodbloeden	240
De gevechten in het Bois des Caures, Duitse opmars vertraagd	258
De val van Fort Douaumont, een gelukkige samenloop van omstandigheden	270
De verovering van het dorpje Douaumont	274
De strijd om Fort Vaux	283
De gevechten om de Mort Homme en heuvel 304	293
De verovering van beide heuvels	294
De verdere strijd	295
Gifgasgranaten op Fort Souville	295
De bloedige strijd aan de Sommerivier	297
De eerste juli	337
Het Britse ras	351
De Brusilovoffensieven	352
Het juni-offensief	352
Nieuwe poging	354
De strijd bij Isonzo, Italië in de oorlog	358

DE STRIJD OP ZEE	372
De Duitse vlootplannen	372
De onbeperkte onderzeebootoorlog	382
De torpedering van de Lusitania (1)	386
De slag bij Jutland	389
De Hochsee Flotte vaart uit	389
De Duitse tactiek	389
De resultaten	407
De ondergang van de Duitse vloot te Scapa Flow, de laatste gang	415
AMERIKA IN DE OORLOG	426
Amerika neutraal?	426
De torpedering van de Lusitania (2)	435
Een kille dag	435
De Britse versie	437
De Duitse versie	438
De Amerikaanse positie	442
De feiten	444
Het Zimmermanntelegram, de laatste druppel	452
De Amerikaanse oorlogsverklaring, de finale akte	456
HET EINDE	458
De Russische revolutie	458
De tsaar treedt af	458
Rusland treedt uit de oorlog	463
Het Duitse maartoffensief in 1918	472
Een laatste poging	472
Operatie Michaël gaat van start	475
De tweede poging, 'Operatie George'	492
De derde poging, het plan 'Hagen'	496
De vierde poging, 'Operatie Gneisenau'	500
De vijfde poging, Operatie Marneschutz, de slag om Reims	501
Het geallieerde tegenoffensief	502
8 augustus, de 'Zwarte dag' voor het Duitse leger	504
Duitsland vraagt om een wapenstilstand	540
Vrede zonder overwinnaars	557
De wapenstilstandsonderhandelingen	557
Wilson's veertien-puntenplan	567
De wapenstilstand	579
Het vredesverdrag van Versailles, een wissel op de toekomst van Europa	581
Epiloog	586
Bibliografie	596
Register	599
Fotoverantwoording	600

VOORWOORD

De strijd die van 1914 tot 1918 plaatsvond en Eerste Wereldoorlog wordt genoemd, ligt alweer bijna honderd jaar achter ons. Wat is toch de reden dat die oorlog steeds zo in de herinnering is gebleven en zelfs een volgend, wellicht zelfs nog vreselijker conflict, de Tweede Wereldoorlog, heeft overleefd? Vandaag de dag lijkt de interesse in wat er tussen 1914 en 1918 is gebeurd zelfs levendiger dan ooit tevoren en de belangstelling voor publicaties over deze periode lijkt alleen maar toe te nemen.

De geschiedschrijving van de Eerste Wereldoorlog is lange tijd gedomineerd door voornamelijk Britse historici. Groot-Brittannië speelde natuurlijk ook een belangrijke rol in het conflict en bijna elk Brits gezin had in die tijd wel een vader, zoon of familielid te betreuren. Dat gold echter ook voor de Fransen, Russen en Duitsers en al die andere strijdende partijen. Een hele generatie jonge mannen bleef achter op de slagvelden.

Uiteraard besteedden ook Franse en Duitse historici aandacht aan de periode 1914-1918 en ook in die landen verschenen enorm veel publicaties. Maar vooral de Britse geschriften werden wereldwijd gepubliceerd, waardoor de visie op de gebeurtenissen van die tijd een duidelijk Brits stempel kreeg. Dat kwam natuurlijk vooral doordat de kennis van de Engelse taal veel beter is dan die van het Duits en vooral het Frans. Mede daardoor waren historici veelal aangewezen op Engelstalig bronnenmateriaal. Weliswaar verwezen ze in hun boeken ook naar niet-Britse bronnen, maar veelal betrof het dan vertalingen en niet het originele materiaal.

In dit boek heb ik getracht enkele nieuwe inzichten en minder bekende gebeurtenissen en nieuw bronnenmateriaal een eigen plaats te geven en afstand te nemen van de mythevorming die in de loop van de vorige eeuw onoverkomelijk heeft plaatsgevonden.

Reeds in de jaren twintig van de vorige eeuw pleitte een aantal historici van naam om revisie van het Verdrag van Versailles. Ze spraken op z'n minst hun twijfel uit over de geldigheid van artikel 231, dat Duitsland als enige schuldige aan de oorlog aanwees. De Amerikanen liepen daarbij voorop. Het Amerikaanse Congres weigerde zelfs het verdrag te ratificeren en Robert L. Owen, senator en lid van de Senate Foreign Relations Committee, hield in 1923 een opzienbarende rede voor het Congres waarin hij, aan de hand van inmiddels openbaar geworden geheime documenten, aantoonde dat niet Duitsland schuldig was voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, maar Frankrijk en Rusland, die al vanaf 1892 in een geheim verdrag de oorlog tegen Duitsland stelselmatig hadden voorbereid en gepland.

Hoewel er in 1923 dus al duidelijke en onweerlegbare aanwijzingen waren dat Duitsland niet de hoofdschuldige is geweest aan het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog, is het opvallend dat er maar zeer weinig bekendheid aan is gegeven en dat de 'gangbare mening' dat Duitsland de hoofdschuldige is geweest ook vandaag de dag nog grote aanhang heeft. Daar is overigens wel een duidelijke reden voor aan te geven: de geheime documenten werden immers pas na de oorlog openbaar en waren met name voor de geallieerden die tegen Duitsland ten strijde waren

getrokken en vooral voor Frankrijk, Rusland en Groot-Brittannië, zeer nadelig. Die landen hadden er dan ook geen enkel belang bij om aan deze informatie ruchtbaarheid te geven. Mede daarom is nog steeds niet algemeen bekend dat Duitsland niet als hoofdschuldige van het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog aangemerkt dient te worden. Elders in dit boek, en ook in de epiloog, gaan we nader in op deze schokkende werkelijkheid over de schuldvraag. Ik ga ook in op de rol en de verantwoordelijkheid van de Duitse keizer Wilhelm II. In 2016 heeft alsnog een simulatieproces tegen de keizer plaatsgevonden, zo'n honderd jaar nadat de geallieerden hem voor een tribunaal wilden halen maar wat niet lukte omdat Nederland, waar Wilhelm asiel had gevonden, weigerde hem uit te leveren.

Voorts behandel ik in de epiloog hoe de geallieerden na het eind van de oorlog er zelf eigenlijk voorstonden. Was er nadat de Duitsers uiteindelijk op het slagveld verslagen waren, sprake van een overwinningsgevoel en stonden de geallieerden gereed om, indien Duitsland de overgave zou weigeren te ondertekenen, de strijd voort te zetten en geheel Duitsland te bezetten, of waren ook zij aan het eind van hun krachten en kwam het eind van de oorlog ook voor hen als een welkome opluchting? Een vraag waarop tot op heden nog maar weinig antwoorden op bestaan.

Tot slot merk ik nadrukkelijk op dat deze op sommige punten andere visie op het oorlogsgebeuren en op de rol van sommige regeringen daarin op geen enkele wijze de opoffering, daadkracht en dapperheid van de soldaten aan het front, van welke nationaliteit dan ook, ter discussie stelt. Integendeel, de soldaten uit de 'Grote Oorlog' verrichtten vaak daden van onbegrijpelijke heldenmoed, dapperheid, opoffering, doorzettingsvermogen en kameraadschap, en dat op een wijze waarvan wij ons in de 21e eeuw zelfs bij benadering geen voorstelling meer kunnen maken. Ik spreek daarom de hoop uit dat het in dit boek bijeengebrachte fotomateriaal en de laatste nieuwe informatie enig inzicht zal geven in het grote, ja onmenselijke lijden en sterven van de frontsoldaat uit de Eerste Wereldoorlog en dat dit inzicht tot een vernieuwde en kritische interesse moge leiden in het hoe en waarom van de oorlog van 1914-1918, die ongeveer 30 miljoen slachtoffers eiste, een hele generatie jonge mannen van het leven beroofde en de wereld voorgoed van aanzien heeft veranderd.

Akersloot,
september 2017

J.H.J. Andriessen

AAN DE VOORAVOND VAN HET CONFLICT

DE ONAFWENDBARE OORLOG

DE FRANS-PRUISISCHE OORLOG VAN 1870-1871

Misplaatste trots, politieke en persoonlijke geldingsdrang, overmoed en gebrek aan realiteitszin, dat waren de oorzaken die leidden tot de Frans-Pruisische oorlog (1870-1871), welke ontstond nadat Frankrijk zich verzette tegen de ambities van een Pruisische prins om de vacante Spaanse troon te bestijgen. Frankrijk wenste geen Pruisische invloed in een aan haar grenzen liggend land en eiste dat de Pruisische koning de prins van zijn stap zou weerhouden. Deze wendde daarop inderdaad zijn invloed aan en de prins moest zich mokkend terugtrekken maar dat scheen nog niet genoeg te zijn. Frankrijk eiste nu dat de Pruisische koning ook nog de garantie zou geven dat er nimmer een Pruis op de Spaanse troon zou gaan zitten. Uiteraard een onmogelijke eis die de koning dan ook niet kon inwilligen, hetgeen voor Frankrijk aanleiding was om Pruisen de oorlog te verklaren.

Een uitermate noodlottige stap, want in een serie hevige veldslagen werd het Franse leger in de pan gehakt, keizer Napoleon III gevangen genomen en de Franse hoofdstad Parijs door de Duitsers bezet. Om de schande en vernedering nog completer te maken werd in de beroemde spiegelzaal te Versailles het Duitse keizerrijk uitgeroepen, waarna Duitsland de rijke Franse provincie Elzas-Lotharingen, dat overigens in vroeger tijden door de Fransen van de Duitsers was afgenomen, weer inlijfde. Het Duitse keizerrijk was geboren en naar het scheen, de macht van Frankrijk voorgoed gebroken.

Toch lag juist in dit gebeuren reeds de kiem verborgen van een nieuwe oorlog, een oorlog die geheel Europa in vuur en vlam zou zetten en die wij nu 'Eerste Wereldoorlog' noemen. Het Franse volk, geschokt en verslagen, verloor het vertrouwen in haar leger dat diep vernederd was en zich nog maar nauwelijks vertoonde. Het zou tot 1880 duren alvorens men zich weer ging bekommeren om 's lands grenzen en de defensie weer ernstig ging nemen.

In de daarop volgende jaren werd de nieuwe grens met Duitsland voorzien van een verdedigingsgordel met uitermate sterke, welhaast onneembare forten en de militairen begonnen weer plannen te maken om ééns met Duitsland af te rekenen en Elzas-Lotharingen weer te heroveren.

De gekroonde hoofden van Europa voor het laatst bijeen in 1910 bij de begrafenis van koning Edward VII. Op de foto: Hakon (Noorwegen) Ferdinand (Bulgarije), Manuel (Portugal), Wilhelm II (Duitsland), George (Griekenland), Albert (België), Alfons XIII (Spanje), George V (Groot-Brittannië), en Christian (Denemarken).

HET IMPERIALISME VAN DE GROTE MOGENDHEDEN

Frankrijk

De steeds openlijker naar buiten komende revanchegedachte en de daarmee gepaard gaande toenemende anti-Duitse sfeer in Frankrijk werd echter niet door iedereen gedeeld. Er waren politici die van mening waren dat een nieuwe oorlog met Duitsland alleen maar ellende kon brengen. Zij wezen er op dat andere landen zoals Amerika, Engeland en Rusland niet hadden stil gezeten en inmiddels grote koloniale rijken hadden gesticht. Frankrijk, zo verklaarden ze, zou er bij gebaat zijn dat eveneens te doen en liefst zo snel mogelijk, vóórdat de kansen waren verkeken. Een koloniale politiek was volgens hen de enige juiste weg. Zij kregen voorlopig hun zin, voorlopig, omdat de Fransen de gedachte aan revanche nimmer geheel lieten varen.

Het volk begreep echter dat Frankrijk nu eerst zou trachten haar koloniale bezittingen uit te breiden. Dit zou het land belangrijker maken en daardoor zou de kans ooit Elzas-Lotharingen terug te krijgen,

DE OORLOG BREEKT UIT

DE AANVALSPANNEN WORDEN UITGEWERKT

DE MILITAIRE PLANNEN

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam niet totaal onverwacht. In feite kan gesteld worden dat deze oorlog al lang voorzien was en de voornaamste deelnemende landen hadden zich al jaren militair voorbereid op wat komen ging. Reeds direct na de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871 besepte Bismarck dat de annexatie van Elzas-Lotharingen zou leiden tot een nieuw conflict met Frankrijk. Zijn politiek was er dan ook op gericht om Frankrijk blijvend te isoleren en te voorkomen dat het militair ooit nog een bedreiging zou kunnen vormen voor het nieuwe Duitse Rijk. Hij sloot daartoe een aantal geheime verdragen met o.a. Oostenrijk-Hongarije en Rusland en voerde een

Duitsland ingeklemd tussen vijandige buurstaten, 1914.

Het Europa van Bismarck in 1890.

beleid dat van Duitsland een blijvende politieke en militaire machtsfactor maakte. Bismarcks opvolger volgde diens politiek niet. Hij vernieuwde het verdrag met Rusland niet en zo kon het gebeuren dat Frankrijk zich in 1894 aan deze isolatie kon onttrekken en een geheime militaire alliantie met Rusland aanging, een alliantie die uiteindelijk gericht bleek te zijn tegen Duitsland.

Vanaf dat moment werkten de Franse en Russische militaire staven gezamenlijk plannen uit die hun, als het tot oorlog met Duitsland zou komen, de overwinning moesten verzekeren. Vanaf 1904 waren de Fransen ook met de Britten in gesprek over een militaire samenwerking in het geval dat er een conflict met Duitsland zou uitbreken. Deze besprekingen werden in 1906, toen er een nieuw liberaal kabinet in Engeland aantrad, door de Britse minister van Buitenlandse Zaken, Grey, nieuw leven ingeblazen. Vanaf dat moment voerden de Franse en Britse militaire staven in het grootste geheim besprekingen en werd in Engeland besloten tot de oprichting van de British Expeditionary Forces (BEF), met de bedoeling om die over te zenden naar Frankrijk om het Franse leger bij te staan in een oorlog met Duitsland. In 1908 voerden de Britten ook besprekingen met Rusland. Edward VII bracht toen een officieel bezoek aan de tsaar en beide landen voerden besprekingen over samenwerking van hun marines. Die besprekingen waren nog gaande toen de oorlog in 1914 daadwerkelijk uitbrak.

Franse stellingen aan de IJzer.

Het Duitse hoofdkwartier aan de oever van het kanaal te Ieper.

Britse en Franse troepen te kunnen omsingelen en van zee af te snijden. De frontlinie liep op dat moment van Soissons pal noord ongeveer via Péronne, Arras, Loos, ten oosten van Ieper en Langemark, Lille, Diksmuide tot aan de Belgische kust. De Fransen hadden de strook tussen deze frontlijn en de kust inmiddels aanzienlijk versterkt en trachtten de Duitsers met zware aanvallen naar het oosten terug te dringen. Tussen 21 en 30 september deden zij verwoede pogingen om de Duitse aanvallen bij de Oise in het zuiden te stoppen en hen daar terug te dringen. Tegelijkertijd probeerde het Franse 2^e leger onder generaal de Castelnau noord van de Oise hetzelfde te doen terwijl de Britse troepen, onder generaal French, zich tussen Loos en Ieper tegen Duitse aanvallen verdedigden. Vooral bij Ieper was de strijd hevig omdat de Duitsers daar met een zeer sterke troepenmacht trachtten door te breken. Het laatste stukje frontlijn, noord van de Britse stellingen, langs de rivier de IJzer en tot aan de kust, werd door Belgische en Franse troepen verdedigd. Bij Nieuwendamme openden de Belgen de sluisen waardoor het omringende land langzaam onder water liep, maar onvoldoende om de Duitsers tegen te houden. Ook nu weerden de Belgen zich weer vastberaden en met grote dapperheid.

Franse troepen verzamelen zich aan de rivier de IJzer.